

Aylık Suriye Bülteni

Belirsizlikleri Aşmak

Şubat 2025

Özet

Suriye’de şubat ayında gerçekleşen ulusal diyalog konferansı, Suriye’nin yeniden yapılanması, devlet ve ulus inşası süreçlerine yönelik tartışmaların yoğun bir şekilde yaşandığı dönemde yapılmış ve büyük bir yankı bulmuştur. Konferans süresince siyasal, sosyal ve ekonomik açıdan pek çok konu tartışılmıştır. Bununla birlikte konferansta ön plana çıkan hususlar arasında, ülkede kamu düzeninin ve otoritesinin yeniden tesis edilebilmesi konuları da vardır. Kaybolan kamu düzeninin ve otoritesinin tekrar yerine gelebilmesi için “şiddet tekelinin” oluşturulması ve farklı silahlı grupların lağvedilerek tek bir meşru yapı olacak şekilde, bu grupların Suriye Ordusu veya güvenlik güçleri yapısına dâhil edilmeleri vurgulanmıştır. Buna karşın belirli grupların, özellikle silahlı güç kapasitelerine güvenerek alternatif ve paralel bir “ulusallık” iddiası ve yaklaşımı somut bir biçimde görünmektedir. Bu çerçevede işgalci İsrail’in de destek verdiği YPG terör örgütünün öncülüğünde, Rakka’da gerçekleştirilen “Ulusal Diyalog Konferansı” ve Süveyda’da Dürzi gruplar tarafından ilan edilen “askerî konsey” yapısı bu iddiaların en önemli güncel örnekleri olmuştur. Bu durum, İsrail işgalinin farklı boyutlarına da dikkati çekmiş ve bu işgalin ulusal birlik, güvenlik ve kalkınma konularında yarattığı olumsuz etkileri gündeme gelmiştir. Bu etkiler Suriye’nin kalkınması ve yeniden inşası adına kötümser tabloları ortaya çıkarsa da, şubat ayı içerisinde yaşanan gelişmeler ve ortaya çıkan olumlu dinamik süreç bu durumun kısa bir zamanda geride bırakılabileceğini de göstermiştir.

Suriye Ulusal Diyalogu, Şiddet Tekeli ve Paralel “Ulusallıklar”

Suriye’de şubat ayı içerisinde yaşanan en önemli olayların başında “Ulusal Diyalog Konferansı” yer almıştır. Başkent Şam’da, ülkenin farklı bölgelerinden gelen yaklaşık 600 temsilcinin katılımıyla gerçekleştirilen konferans, geçiş yönetimi başkanı Ahmed El Şara’nın açılış konuşmasıyla başlamıştır. Konferans; Suriye’nin yeniden yapılanması, devlet ve ulus inşası süreçlerine yönelik tartışmaların yoğunlaştığı bir konjonktürde gerçekleşmiştir. Konferans süresince ülkede yeni ve kapsayıcı anayasa çalışmalarından ekonomik gelişmelere yönelik yol haritasına, kalkınma hedeflerinden altyapı hizmetleri ve sistemlerinin yeniden yapılandırılmasına, kadınların, etnik ve dini grupların sosyal hak ve özgürlüklerinin teminat altına alınmasını öngören yasal düzenlemelere kadar pek çok konu tartışılmış ve konferansın sonunda bir sonuç bildirgesi açıklanmıştır. Söz konusu sonuç bildirgesinde, ülkenin parçalanmasına veya herhangi bir toprağından vazgeçilmesine kesinlikle karşı çıkılması gerektiği belirtildi. Geçiş sürecinde anayasal boşluğu dolduracak geçici bir anayasal bildirgenin de ilan edilmesi gerekliliğine işaret edildi. Bunun yanında söz konusu bildirmede; yetkinlik ve adil temsil esaslarına göre geçici bir yasama meclisinin oluşturulması, siyasî katılımın

genişletilmesi ve toplumun tüm kesimlerinin siyasî sürece dâhil edilmesini sağlayacak yasaların çıkarılması önerilmiş, ekonomik kalkınmanın hızlandırılması için uygulanan yaptırımların kaldırılması çağrısı yapılmıştır.

Konferansta ön plana çıkan bir diğer önemli husus, ülkedeki kaos ortamının bir an önce son bulup kaybolan kamu nizamının yeniden inşasıdır. Kamu düzeninin ve otoritesinin yeniden tesis edilebilmesi için “şiddet tekelinin” oluşturulması ve farklı silahlı grupların lağvedilerek tek bir meşru yapı olacak şekilde bu grupların, Suriye Ordusu veya güvenlik güçleri yapısına dâhil edilmeleri vurgulanmıştır. Cumhurbaşkanı Şara; söz konusu husus çerçevesinde ortaya koyduğu görüşlerinde ve açıklamalarında silahlı grupların lağvedilmesi konusunun, ulusal güvenlik ve savunma yapılanmasında birlik sağlanmasının, devlet ve ulus inşası sürecinin ön koşulu olduğunu belirtmiştir. Zira devlet inşası bağlamında ele alındığında gerek teorik gerekse pratik düzeyde, belirli sınırlar içerisinde meşru güç kullanma tekeline sahip bir yapının bulunması, devlet olma nitelikleri arasında ilk sırada yer almaktadır. Hali hazırda Suriye’de faaliyet gösteren farklı silahlı grupların mevcudiyeti, Suriye Ulusal Diyalog Konferansında ortaya konan vizyonun, pratiğe geçirilmesi adına temel bir engel oluşturmaktadır. Söz konusu engel kendisini en somut biçimde “ulus” tanımı ve inşası bağlamında göstermektedir. Şiddet tekeli, kamu düzeni ve ulus tanımı arasındaki ilişki bugün itibariyle Suriye’nin geçiş sürecinin önündeki sorunların başında gelmektedir. Suriye geçiş yönetimi ve Suriye Ulusal Diyalog Konferansında ortaya konan irade, Suriye’deki tüm etnik, dini ve mezhepsel grupları kucaklayan geniş ve kapsayıcı bir “Suriye Ulusu” kimliğini esas alan yaklaşım içindeyken farklı toplumsal grupların ve hareketlerin buna yönelik meydan okumaları da karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu meydan okumalar bu grupların, özellikle silahlı güç kapasitelerine güvenerek alternatif ve paralel bir “ulusallık” iddiası ve yaklaşımı somut bir biçimde görünmektedir. Bu çerçevede YPG terör örgütünün öncülüğünde, Rakka’da gerçekleştirilen “Ulusal Diyalog Konferansı” ve Süveyda’da Dürzi gruplar tarafından ilan edilen “askerî konsey” yapısı bu iddiaların en önemli güncel örnekleri olmuştur. Her iki örnek, Suriye’deki tüm toplumsal kesimleri kapsayan “Suriye Ulusu” kimliği yerine, kendi etnik veya dini kimliğini ön plana çıkararak ayrı bir “ulus” olarak konumlandırmakta ve “kendi kaderini ve geleceğini tayin” arayışını göstermektedir. Bu durumun temelinde ise söz konusu grupların kendilerine ait bir silahlı güç kapasitesine sahip olmalarıdır. Bu bağlamda, Şara’nın silahlı güçlerin merkezî ve ulusal bir otorite altında toplanmasına yönelik vurgularının önemi daha anlaşılır bir nitelik kazanmaktadır.

İsrail İşgalinin Farklı Yüzleri ve Suriye’nin İstikrarı

Suriye’deki devrimin ardından İsrail’in, Golan ve Kuneytra bölgeleri yoğunluklu olmak üzere başlattığı işgal saldırıları arz ederek devam etmektedir. Büyük ölçüde hava harekâtları ve kısmen topçu atışlarıyla sürdürülen bu işgal hareketi, İsrail’den gelen tutumların niteliği göz önüne alındığında genişleme, yayılma ve devamlılık kazanma eğilimini göstermektedir. Kısa bir süre önce İsrail’de yayınlanan Haaretz gazetesinin iddiasına göre, İsrail’in Hermon Dağı ve Kuneytra bölgeleri başta olmak üzere sınır hattında 7 tane yeni askerî üs oluşturduğu ileri sürülmüştür. Uydu görüntülerine dayandırılan haberde İsrail ordusunun üs inşasında

bulduğuna dair veriler paylaşılmıştır. Bu durum, İsrail'in Suriye'deki işgal saldırılarını artırma ve kalıcı hale getirme arayışında olduğuna işaret etmektedir.

İsrail'in Suriye'deki işgal saldırıları, geçiş ve yeniden yapılanma sürecinde olan ülkenin istikrar, barış ve kalkınma çabalarını doğrudan olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Nitekim bu durum Suriye Ulusal Diyalog Konferansında gündeme getirilmiştir. Konferans kapsamında yapılan açıklamalarda, ülkenin parçalanmasına veya herhangi bir toprağından vazgeçilmesine kesinlikle karşı çıkılması gerektiği belirtilmiştir. İsrail işgalinin derhal ve koşulsuz sona erdirilmesi ve uluslararası toplumun, Suriye halkına yönelik saldırıları durdurması için sorumluluk alması çağrısı yapılmıştır. Bu noktada İsrail işgalinin, Suriye'nin egemenliği ve toprak bütünlüğü üzerindeki menfi etkisine odaklanılırken aynı zamanda işgalin yarattığı diğer olumsuz etkilere de dikkat çekilmiştir. Suriye'deki İsrail işgali, egemenlik ve toprak bütünlüğüne yönelik tehdit ve ihlali ifade etmektedir. Aynı zamanda bu sancılı geçiş sürecinde toplum ile devlet arasındaki güven bağının oluşmasına, ulusal birliğin sağlanmasına, ülkenin olağanüstü koşullardan sıyrılarak yeniden istikrar ve barış ortamına kavuşmasına da temel bir tehdit oluşturmaktadır.

Zira işgal, Suriye'de olağanüstü durum (savaş, istikrarsızlık, iç çatışma vb) koşullarının ve algısının sürmesine ve bu algıların tam olarak ortadan kaldırılamamasına yol açmaktadır. Diğer yandan bu işgal, toplumun geçiş yönetimine olan güvenini sarsmayı ve istikrarlı bir gelecek umudunu zedelemeyi de amaçlamaktadır. Bu işgalin diğer bir olumsuz etkisi ise ulusal birlik bağlamında ele alınmalıdır. Zira İsrail'in konvansiyonel askerî işgal konseptinin yanı sıra, YPG ve Dürzi grupları da destekleyerek ortaya koyduğu hibrit savaş konsepti, Suriye'de ulusal birlik ve siyasî bütünlük çabalarını ortadan kaldırmaya yönelik hamleler arasında yer almaktadır. Son olarak ise İsrail işgali, Suriye'nin istikrar ve barışa kavuşabilmesi için en önemli gerekliliklerden biri olan yatırımlar ve ekonomik işbirlikleri açısından da yıkıcı bir etkiye sahiptir. İşgalin yarattığı belirsizlik durumu Suriye'ye yönelik olası ve potansiyel yatırımların gecikmesine, ticari hayatın tam anlamıyla ivme kazanamamasına yol açmaktadır. Bu tablo, Suriye'deki İsrail işgalinin son bulması adına uluslararası toplumun daha fazla inisiyatif almasının kritik önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

2080 Kötümserliği ve Reel Koşullar

Şubat ayında, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından yayınlanan "Çatışmanın Suriye'deki Etkisi" başlıklı raporda, Suriye'de 14 yıl boyunca devam eden çatışmaların 800 milyon dolarlık bir kayba neden olduğu açıklanmıştır. Raporda ayrıca, Suriye'nin hızlı bir şekilde kalkınması ve yeniden yapılanması için yeterli desteğin sunulmaması durumunda, kalkınma hızının ancak 2080 yılında çatışma öncesi oranlara yaklaşabileceği de ifade edilmiştir. "Mevcut büyüme oranlarıyla Suriye ekonomisi, çatışma öncesi GSYİH seviyesine 2080'den önce ulaşamayacaktır. Toparlanmayı 10 yıla indirmek için yıllık ekonomik büyüme 6 katına çıkmalıdır. Ekonomiyi çatışma olmasaydı olacağı yere getirmek içinse, 15 yıl boyunca bu büyümenin iddialı bir şekilde 10 katına çıkması gerekmektedir." ifadelerinin yer aldığı raporda; "Toparlanma; net bir ulusal vizyon ortaya konmasına, derinlemesine reformlar

yapılmasına ve kurumlar arasında etkili koordinasyona bağlıdır. Pazar erişiminin genişletilmesi Suriye'nin ekonomik toparlanması açısından çok önemli." değerlendirmesine yer verilmiştir.

Söz konusu raporla birlikte ortaya konan bu kötümser tablo, mevcut ekonomik koşulların ve durumun statik bir yaklaşımla değerlendirilmesinin bir sonucudur.

Suriye Devrimi'nin ardından karşı karşıya kalınan olumsuz ekonomik tablo, kalkınma ve iktisadi yapının yeniden tesisi adına kötümser beklentilerin doğal biçimde kendisini göstermesine yol açmıştır. Buna karşın devrimin ardından, geçiş yönetimi tarafından ortaya konan çabalar ve dinamik süreç söz konusu kötümser beklentilerin büyük ölçüde iyiye doğru evrilmesini sağlamıştır. Şubat ayı içerisinde, AB tarafından Suriye'de farklı sektörlerle yönelik yaptırımların kaldırılmasına ilişkin hazırlıklar ve çalışmalar dikkat çekmiştir. Suriye geçiş yönetimindeki ilgili bakanlıkların (ekonomi bakanlığı, petrol bakanlığı vb.) özellikle ülke dışında gerçekleştirdikleri görüşmeler ve işbirliği mutabakatları bu dinamik sürecin olumlu çıktıları ve göstergeleri arasında yer almıştır.

Bununla birlikte Avrupa ülkeleri, Türkiye, Suudi Arabistan ve Körfez ülkelerinden gelen olumlu mesajlar, Suriye'de kalkınma adına yatırım planları, Suriye'nin yeni pazarlara ulaşması ve yeniden ticaret pazarı haline gelmesine ilişkin girişimler de dikkat çekmiştir. Bu tablo Suriye'nin ekonomik açıdan yeniden yapılanması ve kalkınma çabalarının desteklenmesi halinde 2080 kötümserliğinin kısa bir süreç içinde geri planda kalabileceğine işaret etmektedir. Bu bağlamda AB, Türkiye, Suudi Arabistan ve Körfez ülkelerinin, söz konusu sorunların çözümü ve geçiş yönetiminin bu alanlarda da desteklenmesine yönelik olarak alacakları pozisyon, Suriye'nin daha kısa bir sürede istikrara kavuşmasını temin ederken aynı zamanda Suriye'nin kalkınması ve yeniden bir pazar haline gelmesini de sağlayabilecektir.